

Knuffelcontact & waterwappie

VIVIEN WASZINK • VERONIQUE DE TIER

KNUFFELCONTACT & WATERWAPPIE

De kracht van nieuwe woorden

/instituut voor de Nederlandse taal/

SCRIPTUM

Copyright 2021 © /instituut voor de Nederlandse taal/

VORMGEVING www.igraph.be

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd in enige vorm of op enige wijze zonder schriftelijke toestemming, met uitzondering van korte citaten als onderdeel van kritieken en boekbesprekingen.

ISBN 978 94 6319 244 6

NUR 320

ivdnt.org
scriptum.nl

Inhoud

Inleiding	11
-----------	----

/ 1 / Het taaljaar 2021 in opvallende nieuwe woorden

Het jaar van de alszaak	18
Het jaar waarin we pandemoe werden	20
Het jaar waarin wappie heel bekend werd en er zelfs nieuwe wappies bij kwamen	21
Het jaar van de virologen en hun vijanden	23
Het jaar waarin de zoektocht naar genderneutrale voornaamwoorden verderging	25
Het jaar van de toneen (en de ookworst werd alleen maar populairder)	28
Het jaar waarin de snuifschaamte weer opvlamde	30
Het jaar van de kopschopkakkers en knalpotterreur	33
Het jaar waarin straatintimidatie steeds erger werd: pssst-terreur en spermaterrorisme	35
Het jaar van het Onument	36

/ 2 / Nieuwe woorden over corona: de begintijd

Balkonbingo, berenjacht en cloudclubben: nieuwe sociale initiatieven tijdens de pandemie	38
Wandelen is het nieuwe hip	41

Het jaar waarin zelfs jongeren aan het wandelen sloegen ... en daar horen nieuwe afko's bij	43
Knuffelcontact, knuffelmaatje en seksbuddy: lichamelijk contact tijdens de pandemie	44
Ongewild grensverkeer: kapsalontoeeristen	46
Coronafashion: passende mondkapjes of echte muilkorven	47

/ 3 / Nieuwe woorden over corona: leven na de lockdown

Vaccinjaloezie, vaccinatievoordrager en prullenbakvaccin: 2021 is het jaar van het coronavaccin	53
Nieuw, maar toch niet: groepsimmunitet, huidhonger en nocebo-effect	55
Grotsyndroom, locktalgie en versoepelstress: wennen aan terug naar vroeger	57
Corona volente en 12 is het nieuwe 5: nieuwe uitdrukkingen in coronatijd	58
Fuifhonger, slutty summer en muildrang: terug naar het oude normaal, met een schepje erbovenop	60
Meer privileges voor gevaccineerden: vaccinvakken en pasjesmaatschappij	62

/ 4 / Nieuwe woorden over natuur en milieu

De straat op voor het milieu: ecocidemars en bosbrossen	67
Leefbare omgeving door containertuintjes	69
Een natje en een droogje: droogte meten met gazondolken	71
Explosieve hitte en gutsende regen: hittekoepel, warmtebel en waterbom	73
Ecorexia, landschapspijn en milieumelancholie: 'groene' ziektes	74

Duurzaam doodgaan dankzij de levende doodskest	76
De dierentuin ontzoot steeds meer	77
Ding dong blub blub: de visdeurbel	80

/ 5 / Nieuwe woorden uit de onlinewereld

De # als nieuw woord	82
Een doodgeboren kind: de Twitterfleets	84
Gravinfluencer, influenzer en pupfluencer: allerlei influencers	87
Cheugy is het nieuwe onhip	89
Tiktok je net, is er al sprake van vertiktokking	91
Fysiek, digitaal of fygitaal: voor elk wat wils	93

/ 6 / Nieuwe woorden over politiek

Samenzweving, yogajes en wellnessrechts: nieuwe woorden voor rechtse mensen met linkse hobby's	95
Componisten en dieren in de politiek: vivaldicoalitie en vlinderakkoord	97
Politieke stoelen en figuren: sofagate en Kaaggate	99
Nederland als hagel slagsamenleving	100
Het kan altijd woker	102
Tjeenkwillinken, beruttelen en langefransen: namen in (politieke) nieuwe woorden	103
Het afrekenen met wie je niet bevalt: cancelcultuur	107
Beyoncéfeminisme: een nieuw soort feminisme of oude wijn in nieuwe zakken?	108

/ 7 / Nieuwe woorden over lifestyle

De nieuwe elites passen vooral in gedragshokjes: havermelkelite en Dansaertvlamingen	110
Koffie halen alsof je klaar bent de Mount Everest te beklimmen: gorpcore	112
Het mag ook weer sexy zijn: wraakmode na corona	114
Kiezen voor de wuhanshake of de drieklapszoen?	116
Drankhangen, hygge en lagom: scandi- is in	118
De skinny is uit: tijd voor een nieuwe denimcyclus	120

/ 8 / Nieuwe woorden over opvoeden

Baarschaamte en geboortestaking: kinderen krijgen is een beladen onderwerp	122
Borsten bloot in de openbare ruimte?	125
Babycrashers en coronials	127
Applauskinderen in de leukheidsmaatschappij	128
Suikermaxdag en schermtijd: meer consuminderen	131

/ 9 / Nieuwe woorden over zorg en gezondheid

'Groene' en voordelige doekjes voor het bloeden	135
Nieuwe bedgadgets: dripsticks en spermasponzen	138
"Dat heb ik ook, veel erger zelfs": gespreksnarcisme	139
"Net als in de film, ik wil het": iedereen lijdt een beetje aan het hoofdpersoonsyndroom	141
Vasten is het nieuwe normaal: intermitterend fasting en dopaminevasten	145
Waarom het gras altijd groener is aan de overkant, ook voor senioren	146

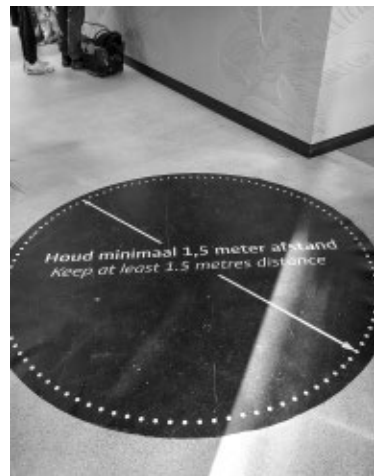
/ 10 / COVID-19, voorzichtig en redelijk persoon en ver-aas-en: nieuwe vaktaal

Inleiding: Vaktaal en terminologie	148
De vakterm neologisme	150
COVID-19 en corona	151
Ver-aas-en, hackathon en kruimelpad: nieuwe IT-termen door de jaren heen	154
Voorzichtig en redelijk persoon: een nieuwe overheidsterm	156
De mise-en-place van nieuwe keukentermen	158
Over de beyoncévlieg, de zombiekikker en de Lepus terrorensis: nieuwe namen voor nieuwe dieren	159
Uitleiding	161
Dankwoord en verantwoording	163
Fotoverantwoording	164
Geraadpleegde bronnen	165
Register	168

Inleiding

Anderhalvemetersamenleving werd in 2020 gekozen als Woord van het Jaar in Nederland; in België won *knuffelcontact*. Op 25 september 2021 werd de anderhalvemetermaatregel in Nederland weer losgelaten, maar door corona is de samenleving in korte tijd enorm veranderd en dat schreeuwde in alle fases van de crisis om nieuwe woorden. Aan het begin van de pandemie kon je niet meer naar de kroeg of op café en dus hief je online het glas tijdens een *beeldborrel* of nam je een *e-peritief*. In Nederland was #blijfthuis trending, en in Vlaanderen #blijfinuwkot (*kot* is een informeel woord dat in deze slogan ‘huis’ betekent). *Coronakapsels* namen steeds dramatischer vormen aan: thuiswerkers verslonsden een beetje en de *kot couture* (oude joggingbroek, verwassen sweater, geen beha) kwam in de mode. Het vaccin zorgde voor licht aan het einde van de tunnel en dat leverde weer allerlei nieuws op. Eerst was er nog schaarste en moest je beducht zijn op *vaccinatievoor-dringers* of *vaccinatievoorstekers*, maar toen het inenten goed op stoom was, kon je zelfs voor een *prikmix* kiezen. Bij een *prikmix* is je tweede vaccin (meestal Pfizer of Moderna) een andere dan

anderhalvemetersamenleving

je eerste (meestal AstraZeneca) omdat sommige vaccins een betere bescherming bieden en minder bekende (gevaarlijke) bijwerkingen hebben. 2021 is het jaar van de coronavaccinwoorden.

Nieuwe woorden vormen is bijna altijd gebruiken wat je al hebt: “woordvorming met oude bekenden”, noemen taalkundigen Ariane van Santen en Geert Booij dat. Vaak zijn die nieuwe woorden dan ook combinaties van twee bestaande woorden oftewel *samenstellingen*; *knuffelcontact* en *raamvisite* bijvoorbeeld. In onze taal heb je er daar enorm veel van. Het Nederlands is namelijk een “heel samenstellingsvriendelijke taal”, aldus Johan De Caluwe, hoogleraar Nederlandse taalkunde aan de Universiteit Gent, in de Vlaamse krant *Het Belang van Limburg*.

Veel andere nieuwe woorden zijn óók combinaties van twee woorden, maar tijdens dat combineren zijn er stukjes van beide woorden afgebrokkeld of in ieder geval van een van die woorden. Het gaat dan om een bijzonder soort samenstellingen waarbij er als het ware woorden gemixt zijn (*quarantinderen* bijvoorbeeld, een mixwoord van *quarantaine* en *tinderen* ‘daten via de app Tinder’). In de taalkunde krijgt zo’n woord met verkorte stukjes erin nogal wat verschillende benamingen, bijvoorbeeld *samensmelting*, *porte-manteauwoord* (in het Nederlands geen *kapstokwoord* maar soms wel *kofferwoord* genoemd) of *blend*. De term *blend* hoor je het vaakst, ook internationaal, want zulke woorden worden in veel talen gevormd (al vinden sommigen alleen woorden als *brunch* en *Brexit* echte blends). In dit boekje zul je vooral de term *mixwoord* lezen, zowel voor traditionele blends als voor andere, al dan niet vrij bewust gecreëerde “taalsmeedsels” zoals taalkundige Siemon Reker ze ook wel noemt.

Een kleiner gedeelte van de nieuwe woorden is een *afleiding*, bijvoorbeeld *ontdopen*, *ontlezen* en *verappen* ‘ergens een app bij maken; iets in de vorm van een app beschikbaar stellen’. Naast een

woord komt er in een afleiding een element voor dat niet los gebruikt kan worden, een zogeheten *affix*. Zo'n stukje komt voor of achter een woord, bijvoorbeeld *on-* in *onecht* en *-heid* in *schoonheid*. Als het ervoor staat, heet het *prefix* of *voorvoegsel* (*on-*, *ont-*, etc.) en als het achteraan staat is het een *suffix* of *achtervoegsel* (bijvoorbeeld *-heid* en *-schap* in *vriendschap*). *Affix* gebruik je als overkoepelende term: *ont-* en *-heid* zijn beide affixen.

Veel nieuwe woorden zijn geen blijvertjes en zullen dus uiteindelijk niet in een woordenboek van algemeen Nederlands belanden. Sommige zijn bewust gecreëerd voor het moment en duidelijke gevallen van een woordspel: toen de Nederlandse atlete Sifan Hassan op de Olympische Spelen in Tokio medaille na medaille behaalde, vormde radiopresentator en cabaretier Dolf Jansen spontaan het woord *sifantisch* (een mix van de voornaam *Sifan* en *fantastisch*), en ook *sifantastisch* dook op. Toen in dezelfde sportzomer de ontknopingsmatch van Wimbledon en de voetbalfinale van het EK in Wembley op dezelfde dag vielen, werd die legendarische dag al snel *Wembledon* gedoopt. Typische voorbeelden van gelegenheidsvormingen die snel weer in vergetelheid raken, maar die wel talige creativiteit laten zien.

Het zou jammer zijn als nieuwe woorden – en dan ook de minder beklijvende – nergens worden vastgelegd, want ze zitten vaak interessant in elkaar. Ze passen bijvoorbeeld in een bepaald patroon van woordvorming dat je eveneens ziet bij andere nieuwe woorden (behalve *lokpubers* heb je bijvoorbeeld *lokoma's* en *lokkoffers*) en ze lijken in vorm en betekenis vaak op woorden die al bekend zijn (een *hangoudere* hangt doelloos rond, net als de *hangjongere*). Bovendien vertegenwoordigen veel nieuwe woorden duidelijk een bepaalde tijd. De coronacrisis zorgt ervoor dat “de taal-machine gloeit”, aldus Sarah Vankersschaever in de Vlaamse krant *De Standaard*, maar ook de economische recessie van ruim tien

jaar geleden was een bron van nieuwe woorden, bijvoorbeeld *bankendomino* 'reeks faillissementen van onderling samenwerkende financiële instellingen' en *recessionista* 'modebewuste vrouw die in tijden van crisis probeert om er met zo min mogelijk geld zo modieus mogelijk uit te zien; fashionista in crisistijd'. Ook perioden van verkiezingen en kabinetsformaties zijn altijd aanleiding voor veel nieuwe woorden. Bovendien zijn neologismen, zoals nieuwe woorden met een moeilijker woord vaak genoemd worden, een populair onderwerp: journalisten, studenten en leerlingen willen er alles over weten en schrijven er vaak over. Lexicografen (woordenboekmakers) en andere taalkundige onderzoekers van over de hele wereld houden zich ermee bezig in onder andere woordenboekprojecten, en praten erover op congressen.

Om al die woorden te bewaren, is er dit boekje, maar er is sinds kort ook een speciaal woordenboek gewijd aan nieuwe woorden. In 2018 is er op het Instituut voor de Nederlandse Taal (INT) gestart

hangouderen in Groningen

met een neologismenwoordenboek, om niet alleen de beklijvende nieuwe woorden (*app, selfie, keuzestress, ontpullen*) te kunnen vastleggen, maar ook veel nieuwe woorden die maar eventjes bestaan hebben. Het heet het *Woordenboek van Nieuwe Woorden* (WNW) en is net als het *Algemeen Nederlands Woordenboek* (ANW) alleen als internetwoordenboek beschikbaar. Een eerste versie van het WNW kwam eind 2021 online en het zal steeds worden geüpdatet.

Nieuwe woorden worden er vrij uitgebreid in beschreven: niet alleen de betekenis wordt vermeld, maar ook informatie over grammatica, spelling en etymologie (de oorsprong van het woord). Bij ieder woord wordt vermeld wanneer het opkwam en of het lang in gebruik is gebleven: de 'levenscyclus' kan zo in kaart worden gebracht. Indien bekend wordt de persoon vermeld die het woord bedacht of populair maakte. De Nederlandse schrijver Martin Bril bijvoorbeeld verzon *rokjesdag* niet, maar heeft het woord wel beroemd gemaakt; de Belgische weerman Frank Deboosere zorgde ervoor dat *ochtendgrijs* populair werd. Ook de bron waarin het woord voor het eerst is gebruikt, wordt vermeld en hoe het woord vormelijk in elkaar zit. Verder kun je laten zien hoe een nieuw woord past in de taal: hoe het lijkt op woorden die al bekend klinken, maar toch ook een eigen betekenis heeft.

In dit boekje besteden we zowel aandacht aan Nederlands-Nederlands als Belgisch-Nederlands, net als in de woordenboeken die op het INT gemaakt worden. Een prominente plaats is ingeruimd voor coronawoorden, maar er is meer. Ook als je de *hoest-schaamte* voorbij bent en je niet meer hoeft te *anderhalvemeteren*, zullen er immers nieuwe woorden bij komen. Voor de coronapandemie werd de Nederlandse woordenschat ook al uitgebreid, want neologismen zijn er altijd geweest en zullen er altijd zijn. Nieuwe woorden weerspiegelen de steeds veranderende maatschappij en sommige onderwerpen springen nogal in het oog of zijn contro-

versieel. De klimaatverandering begint zorgelijke vormen aan te nemen: ook dit jaar kwamen er dus een hoop nieuwe groene en duurzame woorden bij, net als de voorgaande jaren. Corona en klimaat zijn belangrijke thema's van de afgelopen jaren, maar ook de onlinewereld is de laatste tijd een belangrijke bron van nieuwe woorden. En er zijn ook maatschappelijke onderwerpen die altijd wel voor allerlei nieuwigheden zorgen, bijvoorbeeld politiek, lifestyle en gezondheid. De woordenschat wordt ook regelmatig uitgebreid met nieuwe vaktaal: specifieke termen die vooral door specialisten binnen een bepaald vakgebied worden gebruikt. In dit boekje vind je recente nieuwe woorden zoals die in Nederland en België gevormd zijn. Van 2021, maar soms ook van een paar jaar ervoor.

Nieuwe woorden vormen

Bij het vormen van nieuwe woorden worden vaak dezelfde procedés gebruikt. De bekendste zijn:

samenstelling combinatie van twee (bestaande) woorden, bijvoorbeeld *coronakapsel*, *participatiesamenleving* en *sjoemelsoftware*

mixwoord combinatie van twee (bestaande) woorden, waarbij tijdens het combineren stukjes van één of beide woorden afbrokkelen, bijvoorbeeld *Brexit* en *skyperinha*. Sommige woorddelen worden vaker gebruikt, bijvoorbeeld *bro(-)* dat een verkorting is van Engels *brother* en in samenstellingen vaak 'bestemd voor mannen' betekent, zoals in *brotox* 'botox voor mannen' en *broga* 'yoga voor mannen'. Ook het element *(-)zine* komt vaak voor, bijvoorbeeld in *digizine* 'digitaal magazine' en *egozine* 'magazine opgehangen aan één, meestal bekende, persoon, bijvoorbeeld het Nederlandse tijdschrift *Linda*'.

afleiding combinatie van een woord en een gebonden woorddeel, een zogeheten affix, bijvoorbeeld *ontspullen*

bestaand woord in een nieuwe betekenis woord dat bekend raakt in een helemaal nieuw gebruik, bijvoorbeeld *eerlijk* 'op menswaardige wijze vervaardigd' en *groen* 'milieuvriendelijk'

nieuw leenwoord woord afkomstig uit een andere taal, bijvoorbeeld *app* en *hygge* (uit het Deens) 'gezellig; knus'

Echt creatieve woordvorming met niet-bestaande woorden of woorddelen komt bijna niet voor.

/ 1 /

Het taaljaar 2021 in opvallende nieuwe woorden

2021 was een roerig jaar, en dat zag je ook weer-
spiegeld in de woordenschat. Een jaar waarin
wappies en *kopschopkakkers* van zich lieten horen
en *ookworst* een plaats kreeg op het bord van vege-
tariërs. Nieuwe genderneutrale woorden probeer-
den bestaansrecht te krijgen in een veranderende
maatschappij. Tien nieuwe woorden geven een goed
beeld van het taaljaar in Nederland en België.

Het jaar van de alszaak

In april 2021 waren Nederland en België ineens in taalrep-en-roer
en wel over het gebruik van één woordje, namelijk *als*. *Als* gebruik
je op allerlei manieren, maar veel mensen gebruiken het ook waar
dat eigenlijk niet 'mag': ze zeggen bijvoorbeeld *groter als* terwijl het
eigenlijk *groter dan* moet zijn. Dit jaar was er opeens iets aan de
hand: dat *groter als*, velen een doorn in het oog, zou ineens ook

correct Nederlands zijn. Wat gebeurde hier allemaal en waarom kwam dit ineens ter sprake? Het bleef nog lang onrustig.

In 2021 werd er een nieuwe versie gepresenteerd van de *Algemene Nederlandse Spraakkunst* (ANS), een beschrijving van de Nederlandse grammatica. Journalisten schreven veel over de herziene ANS en veel media kondigden aan dat de ANS ten aanzien van het gebruik van *groter als* (in plaats van *groter dan*) een versoepeling had aangekondigd. Het gebruik van *groter als* zou namelijk als ‘voortaan goed’ worden beschouwd, maar daar is helemaal geen sprake van. In de ANS staat alleen sinds 1997 al dat er “op zichzelf” niets op tegen is om in vergelijkingen *als* te gebruiken, maar er staat nergens dat *groter als* voortaan de correcte zegswijze is. En dat *dan* gebruiken in constructies als *groter dan* toch de voorkeur verdient. Veel mensen uit de taalkundewereld, maar ook daarbuiten, ergerden zich aan de ophef, want het was ophef om niets. Ruud Hendrickx, Vlaams hoofdredacteur van woordenboek *Van Dale* en taaladviseur van de VRT, riep kranten op “het nepnieuws over de ANS” van hun sites te halen.

Algemene Nederlandse Spraakkunst

Ook Sjoerd de Jong van de Nederlandse krant *NRC* was er verbolgen over dat twee journalisten van nota bene zijn eigen krant met veel bombarie een “nieuwe taalregel” aankondigden. De Jong introduceerde het nieuwe woord *alszaak* (door hem gespeld als *als-zaak*): “Nee, dit is geen halszaak, maar wel een als-zaak – en eentje waarin de krant al ruim een week nepnieuws in de lucht houdt. Als dat op zaterdag, wanneer u dit leest, nog het geval is, dan”. Geen blijvertje waarschijnlijk, het nieuwe woord *alszaak*, maar wel een mooie creatieve vorming die de taalophef goed samenvat. *Alsgate* had ook nog gekund.

Het jaar waarin we pandemoe werden

Journaliste Sarah Vankersschaever vroeg zich in mei 2021 in de Vlaamse krant *De Standaard* af hoe we ons na een dik jaar pandemie voelden. Niet zo best, en daar horen allerlei woorden bij. Vankersschaever stelde onder andere de vraag of er voor het gevoel dat in het Engels *languishing* wordt genoemd geen “pincetprecies” Nederlands woord te bedenken was. Het Engelse woord zou je kunnen vertalen als ‘wegkwijnend’. In het tijdschrift *Flow* wordt psycholoog Adam Grant geciteerd, die erover schreef in de *New York Times*: “languishing voelt alsof je maar wat aanmoddert in je leven. Je gaat op automatische piloot door de dagen heen. Je bent niet depressief, maar je helemaal kiplekker voelen is ook niet aan de orde”. Het van origine Franse *languissant* is ook een mogelijkheid, maar dat woord wordt nog nauwelijks gebruikt. Het meest bekende vergelijkbare woord dat al enige tijd in het Nederlands voorkomt, is *pandemoe*. #pandemoe zag je in 2021 vaak opduiken op Twitter, zelfs in maart 2020 werd er al over getweet. *Pandemoe* geeft het gevoel weer dat velen voelden na anderhalf jaar vrij-

heidsbeperking. De coronacrisis heeft er immers goed ingehakt: iedereen is de pandemie moe, grondig beu.

Een luisteraar van Studio Brussel stelde *bwa de vivre* voor, naar analogie van *joie de vivre* 'levensvreugde'. Als je aan iemand vraagt hoe hij zich voelt, en die antwoordt 'bwa', dan weet je dat het niet al te best gaat. *De Standaard*-lezers kozen vooral voor het al enigszins bekende *pandemoe*, maar suggereerden ook andere woorden zoals *pandemiezerig* of *pandemistig*, waarin de loomheid vergeleken wordt met het weer. Een andere lezer voelde zich eerder *statisziek*, ziek van alle cijfertjes over corona en te weinig sociaal contact. Het thuiszitten inspireerde mensen tot *thuis*moe en *binnen*moe. En dat je in deze bijzondere tijd weleens een dipje hebt, levert *dipsig* op. Naar analogie van *gekoloniseerd* vond weer iemand anders het woord *gecoroniseerd* wel treffend, waarbij corona gevoeld wordt als een koloniale machthebber. *Gecorroneerd* is gebaseerd op het werkwoord *corroderen* 'aantasten (doorgaans gezegd van metaal)': als je dus gecorroneerd bent, ben je mentaal aangetast door corona. Ook kun je je *gecovild* 'gevild door COVID-19' voelen. Soms ben je *choronisch vermoeid*. In *lenderig* – een mix van *ellendig* en *landerig* – en *deinerig* 'steeds verder kabbelend op de vele coronagolven' voel je vooral het langzame verder drijven zonder uitspattingen. Misschien moet je maar hopen dat deze woorden even snel verdwijnen als ze verzonnen zijn?

Het jaar waarin wappie heel bekend werd en er zelfs nieuwe wappies bij kwamen

---

Het woord *wappie* is niet nieuw: het komt al sinds de jaren negentig voor, maar het werd in eerste instantie niet zo heel veel gebruikt. Het is informeel, en het kan een zelfstandig naamwoord zijn, maar ook een bijvoeglijk naamwoord. Rapper Willie Wartaal van de

Nederlandse rapgroep De Jeugd van Tegenwoordig noemt zijn moeder in het liedje *Sterrenstof* (2010) “altijd wappie”. Als je (een) wappie bent, ben je (een) gek of (een) zonderling, of zoals Ewoud Sanders in zijn column op ivdnt.org schrijft “niet helemaal fris in de bovenkamer”. In coronatijd kreeg *wappie* een iets specifiekere betekenis en werd het vooral gebruikt als zelfstandig naamwoord. Het is dan een licht onaardige benaming voor iemand die een andere mening dan de meer gebruikelijke heeft over de bestrijding van en de maatregelen tegen corona (veelal een tegenstander van de lockdown, de anderhalvemetersamenleving en vaccineren). Vaak gaat het hierbij om mensen die geloven in bepaalde complottheorieën. Complottheorieën waren er in overvloed in deze coronatijd. *Metro* schrijft op 11 augustus 2021: “Volgens complotdenkers is 11 augustus Doomsday, de dag waarop tegen corona gevaccineerde mensen ‘bij bosjes’ gaan omvallen. De reden: 5G gaat volgens hen ‘aan’ en daarom worden mensen die zich lieten vaccineren ‘gemicrowaved’”. Complotdenkers die hierin geloven, worden *microwavers* genoemd. De gekscherende hashtag #ikleefnog was trending die dag, behalve bij de complotdenkers zelf.

Metro schrijft verder: “De zogenoemde ‘wappies’ lijken hun informatie vooral van sociale media te halen”. Het woord *wappie* was al een tijdje niet meer weg te denken van sociale media, maar wordt nu dus ook al door kranten en nieuwssites gebruikt, al dan niet tussen aanhalingstekens. Het is in korte tijd zo bekend geworden (al blijft het informeel) dat er zelfs al nieuwe samenstellingen mee worden gevormd, bijvoorbeeld *coronawappie* en *viruswappie*. Maar *wappie* duikt ook weleens op in een context die niets met corona te maken heeft. Na de hevige regenval en de daaropvolgende overstromingen deze zomer in onder andere Nederland en België sprak Antoin Scholten, voorzitter van de Veiligheidsregio Limburg-Noord, in een persconferentie plotseling over *waterwappies*:

mensen die nepnieuws verspreiden omtrent de overstromingen in het Maasgebied. De beruchte Nederlandse activist Willem Engel bijvoorbeeld trok het bestaan van de overstromingen in twijfel en noemt klimaatverandering een 'hoax'. Het ANW definieert *hoax* als een 'vorm van bedrog die meestal niet bedoeld is om ernstige schade aan te richten, maar om de aandacht ergens op te vestigen, mensen voor de gek te houden, lichte paniek te zaaien of om te testen of het bedrog wordt opgemerkt'. In Vlaanderen wordt het woord *wappie* niet of nauwelijks gebruikt, maar het kwam wel even in de media toen de bekende Vlaamse viroloog Marc Van Ranst het woord *wappiekermis* gebruikte in een tweet over diezelfde Willem Engel. Van Ranst twitterde: "Laten we een kat een kat noemen, Willem: je bent een mafkees. Je kan al je kennis van virologie, immunologie en epidemiologie op de achterkant van een postzegeltje schrijven en zelfs nog plaats over hebben. Maar op de wappiekermis sta je wel met een heel groot en opzichtig kraam". Van Ransts tweets werden na een succesvolle crowdfundingactie op initiatief van mediaondernemer Alexander Klöpping zelfs afgedrukt op duizenden bushokjes. En daar bleef het niet bij. Engel beschuldigde Van Ranst van smaad en laster. In augustus stonden de twee mannen voor het eerst samen in de rechtbank na hun vele ruzies op Twitter. Begin september spande Engel een tweede rechtszaak aan. Een echt kat-en-muisspelletje dus.

Het jaar van de virologen en hun vijanden

Virologen en andere corona-experts hebben het lastig in coronatijd, "want in dit land van 17 miljoen virologen, 17 miljoen epidemiologen en 17 miljoen logistiek experts weet iedereen altijd alles beter dan de mensen die ervoor hebben doorgeleerd", verzuchtte Sheila Sitalsing in de Nederlandse krant *de Volkskrant*. Al die ama-

teurvirologen en zijlijnvirologen worden vaak *bierviltjesvirologen* genoemd. Volgens het *Woordenboek van Nieuwe Woorden* (WNW) is een *bierviltjesviroloog* ‘iemand die denkt deskundig te zijn op het gebied van virologie en virussen, bijvoorbeeld COVID-19, maar dit niet is en die bij wijze van spreken op de achterkant van een bierviltje uittekent hoe de verspreiding van het virus verloopt en verder zal gaan’. Sommigen gebruiken het vergelijkbare woord *sigarendoosviroloog* en in België hoor je *toogviroloog*. Die hangt borrel- of cafépraat op, alsof hij aan de toog zit. Bij dat woord hoort nog een extra verhaal: de twee Aalsterse broers Filip en Kristof Beerens startten in 2021 de website *toogviroloog.be* waarop leken bij wijze van ludieke actie de curve van coronabesmettingen konden voorspellen. De twee broers wilden hiermee juist het bewustzijn rondom corona vergroten en startten de site en de actie ook onder goedkeuring van ‘echte’ virologen. De broers noemden het zelf een “sensibiliseringscampagne”.

Op internet en op sociale media zijn verder vooral veel ‘wannabevirologen’ actief, met name op Twitter. De *twittervirologen* delen vliegensvlug enorm veel informatie en een nieuwe epidemie ligt daardoor wellicht op de loer, waarschuwen deskundigen, namelijk de *infodemie*. Dat is een te overvloedige, ‘ziekelijke’ hoeveelheid informatie over een bepaald onderwerp, die vaak niet helemaal of zelfs helemaal niet waar is. *Infodemie* is een mixwoord van *informatie* en *epidemie*. Het werd in Nederland geïntroduceerd door Frido Herinckx, die de wereldwijde coronahulpverlening van het Rode Kruis coördineert. Het Engelse woord *infodemic* werd eerder door de World Health Organization (WHO) gebruikt en ook in Duitsland zong *Infodemie* al rond. Een zorgelijke ontwikkeling, zo’n infodemie: voor je het weet heb je heel veel nepnieuws. Al die meningen leiden dan misschien weer tot een *opiniedemie*, ook al verontrustend. Al die extra *-demieën* belemmeren de echte virolo-

gen soms in hun werk. Die krijgen het wel zeer druk als er een *twin-demie* de kop opsteekt: een griepepidemie die samenvalt met de corona-epidemie. Viroloog Van Ranst – sinds maart 2020 vrijwel dagelijks in de media te zien of te horen over de coronapandemie – blijft dan zeker een boegbeeld op de Belgische tv. Hij is niet bij iedereen even geliefd en kreeg te maken met bedreigingen. Echt zorgen maakte hij zich niet tot in mei 2021. Jürgen Conings, een militair, schreef toen in een afscheidsbrief dat hij het gemunt had op Marc Van Ranst en ‘het regime’. Van Ranst moest onderduiken in een zogeheten *safehouse* samen met zijn gezin. Ook andere doelwitten werden trouwens beschermd in die periode. Ondanks een grote zoekactie slaagde men er aanvankelijk niet in Conings te lokaliseren, nadat hij zware wapens had meegenomen uit een legerdepot. Na een wekenlange zoekactie werd hij per toeval gevonden. Hij had zichzelf van het leven beroofd. Deze periode van zoeken en onderduiken zorgde weer voor enkele nieuwe woorden. Niet iedereen stond aan de kant van Van Ranst: ook Conings had sympathisanten. Die laatste groep werd *Coningsgezind* genoemd, een variatie op *koningsgezind*. Deze gebeurtenis werd op Twitter door een enkeling zelfs *Van Ranst/Conings-gate* genoemd.

Het jaar waarin de zoektocht naar gender-neutrale voornaamwoorden verderging

---

De discussie wordt al een tijdje gevoerd, maar in 2021 werd er meer dan ooit over gepraat en geschreven: genderneutrale taal. *Genderneutraal* betekent volgens het *Algemeen Nederlands Woordenboek* (ANW) ‘geen onderscheid makend tussen de seksen en de daaraan toegeschreven eigenschappen, gedragingen en voorkeuren’. Het is een breder begrip dan ‘biologisch geslacht’; dat noem je *seks*. Traditioneel geef je in het Nederlands in allerlei contexten vaak aan of

iemand een man of een vrouw is, en dat zie je bijvoorbeeld terug in de persoonlijke voornaamwoorden *hij* en *zij*. Als je wilt dat mensen die zich geen vrouw of man voelen zich ook aangesproken voelen, kun je voor hen een genderneutraal persoonlijk voornaamwoord gebruiken. Andere talen deden dit al: in het Zweeds bijvoorbeeld gebruik je van origine *han* 'hij' en *hon* 'zij' voor het traditionele onderscheid tussen man en vrouw, maar tegenwoordig kun je ook *hen* gebruiken als nieuw, genderneutraal woord. In Engeland en Amerika is al langere tijd een vergelijkbare beweging actief die het gebruik van *they* in plaats van *him* of *her* aanmoedigt. Ook in het Nederlands worden pogingen gedaan. Het Transgender Netwerk Nederland (TNN) organiseerde in 2016 al de 'Verkiezing van het Non-Binaire Voornaamwoord' en het woord *hen* won. Er is ook een bezittelijke vorm bij dit *hen* bedacht, namelijk *hun*. *Hen loopt daar met hun mondkapje* betekent dan dat er iemand loopt met een mondkapje dat eigendom van diezelfde persoon is.

Toch burgert *hen* in deze betekenis maar moeizaam in. Dat komt waarschijnlijk omdat *hen* in het Nederlands al 'bezet' is: *hen* is het woordje dat je gebruikt als je het over meerdere, andere mensen in het meervoud hebt, na een voorzetsel (*ik geef mondkapjes aan hen*) of als zij lijdend voorwerp van een zin zijn (*ik begeleid hen*). Een zin als *Hen loopt naar de teststraat* kan dus best vreemd overkomen (ook als je het werkwoord in het meervoud zou gebruiken). En ook het woordje *hun*, de nieuwe kandidaat voor *zijn* en *haar* als neutraal bezittelijk voornaamwoord, gebruik je al op een andere manier. *Hun*, dat zijn meerdere, andere mensen die het meewerkend voorwerp in een zin zijn. Het traditionele verschil tussen *hen* en *hun* is voor veel taalgebruikers nu al erg ingewikkeld, dus het is frappant dat juist deze woorden worden voorgedragen voor een extra functie.

Het woord *die* wordt ook wel gebruikt als genderneutraal persoonlijk voornaamwoord en daarbij wordt als bezittelijk voornaamwoord dan vaak *diens* gebruikt, bijvoorbeeld in de Nederlandse jeugdserie *SpangaS: De Campus* voor het non-binaire personage Lesley. Maar ook voor *die* en *diens* geldt dat het woorden zijn die al gebruikt worden in het Nederlands in een andere functie. Eerder werd geëxperimenteerd met *zhij*. *Zhij* is weliswaar mannelijk én vrouwelijk, maar niet per se neutraal en daar gaat het nu net om. Bovendien hoor je het verschil tussen *zij* en *zhij* niet als je het uitspreekt. Misschien is het wel goed om het voorbeeld van Zweden te volgen en geen bestaand woord te hergebruiken, maar een compleet nieuw woord te introduceren dat toch genoeg lijkt op woorden die al bekend zijn.

Een van ons stelde in een artikel over genderneutraal taalgebruik *ij* voor als neutraal persoonlijk voornaamwoord, omdat je dan geen bijgedachte hebt aan een mannelijk of vrouwelijk woord, omdat de lange *ij* toch iets herkenbaars heeft en omdat het woord een nieuwe vorm is. Maar in uitspraak klinkt *ij* wel hetzelfde als het woord *ei*, en dat is mogelijk onhandig. Vertaler Koert Braches van Textual stuurde ons de suggestie *qij* of *xij* door omdat “(...) het aantal lemma’s (lemmata) bij Q en X in woordenboeken meestal maar beperkt is en dus best wat kan worden aangevuld” en omdat “deze letters ook geen verwarring met andere woorden kunnen opleveren”. Ook *qem*, *qaar* of *xem* en *xaar* kunnen worden gebruikt als respectievelijk object en bezittelijk voornaamwoord, aldus Braches. Een interessante suggestie, en de *q* is bovendien de beginletter van het woord *queer*. *Queer* is een paraplueterm voor mensen met zeer diverse genderidentiteiten en seksuele geaardheden die nadrukkelijk ‘hokjesoverstijgend’ is en zich verzet tegen de heteronorm. Veel non-binaire mensen identificeren zich ook als *queer*, dus een persoonlijk voornaamwoord als *qij* zou daar wellicht goed

bij passen. De komende jaren zal deze discussie ongetwijfeld verdergaan en meer nieuwe woorden opleveren.

Voorstellen om de taal te veranderen, stuiten nogal eens op wat verzet en zijn bovendien niet altijd even geslaagd. Er zijn bijvoorbeeld al heel wat alternatieven voor het woord *allochtoon* gesuggereerd, maar die burgeren maar moeilijk in. Meestal werkt het niet goed als je zegt ‘we zeggen voortaan niet dít maar dát’: taal laat zich lastig moedwillig veranderen. Er wordt bovendien vaak wat makkelijk lacherig gereageerd op voorstellen om de taal diverser of inclusiever te maken en veel mensen reageren zelfs met een verontwaardigd ‘dat mag je óók al niet meer zeggen tegenwoordig’. Toch is de kwestie in het geval van genderneutrale taal niet zozeer ‘wat mag je niet meer zeggen’ maar ‘wat kun je óók zeggen’. De persoonlijke voornaamwoorden voor mannen en vrouwen (*hij, zij, hem, haar*) verdwijnen niet; er worden alleen genderneutrale alternatieven aan het rijtje toegevoegd die wanneer dat nodig is gebruikt worden, maar niet in plaats van *hij, zij, hem* en *haar*.

Het jaar van de toneen (en de ookworst werd alleen maar populairder)

RTL Nieuws kopte in de zomer van 2021: “Tonijn of toneen: wat zit er in jouw broodje vis?” Toneen? *Toneen* is een voedingsmiddel dat doorgaat voor tonijn, maar het niet is omdat er geen DNA van de vis in is aangetroffen, of dat dusdanig bewerkt is dat het niet meer als tonijn te herkennen is. Het woord *toneen* is een creatief mixwoord van de woorden *tonijn* en *nee* of *neen*. Dit nieuwe woord is niet de officiële benaming van deze ‘neptonijn’ en het zal nooit echt inburgeren omdat het een gelegenheidsvorming is, maar het valt wel direct op. Echt een woord voor in een kop: lekker kort en je trekt er onmiddellijk de aandacht mee. Ook het broodje toneen

zelf is geen blijvertje. Toneen is namelijk niet te beschouwen als een hippe vegetarische nieuwigheid, maar meer als bedrog. Andere nieuwe hapjes en drankjes worden meestal wel in de markt gezet met de bedoeling dat ze goed gaan verkopen en daar horen korte, opvallende namen bij.

Woorden mixen is, zoals eerder gezegd, een populair woordvormingsprocedé bij het ontstaan van neologismen, en bij het benoemen van nieuwe producten al helemaal. *Go!gurt* is ontbijtyoghurt waarmee je de dag heel goed begint: je bent direct ‘ready to go’. Drankwinkel Gall & Gall adverteert nogal eens met twee flessen voor de prijs van één, of andere korting op wijn en noemt dat heel gezellig *festival*. Ook de HEMA blijft niet achter. De rookworst van deze winkelketen bestaat al sinds 1938 en is erg beroemd. “Net als de tompouce is het een typisch Nederlands product, een boegbeeld” zegt Cor Molenaar, hoogleraar marketing aan de Rotterdamse Erasmus Universiteit in *de Volkskrant*. Maar de HEMA moet in deze tijd van *vleesschaamte* en zelfs *vleesverkettering* ook met de tijd meegaan en introduceerde eind 2020 een vegetarische variant van de worst. Die kreeg de leuke naam *ookworst* (officieel gespeld als *OokWorst*). Deze worst is namelijk óók worst, al zit er geen vlees in.

Alternatieve benamingen voor vleesvervangers waarin het ‘vlees’ creatief hernoemd of herspeld wordt, zijn al langer in de mode, vooral omdat ‘echte’ vlees-woorden als *gehakt*, *spekjes* en *kip* niet zomaar gebruikt mogen worden, omdat het hier immers niet om echt vlees gaat en die namen dus misleidend zouden zijn. De *bieterbal*, een bitterbal, maar dan met biet erin, is al een tijdje een geliefde snack. De Vegetarische Slager (“Ontdek het Nieuwe Vleesch”) in Nederland en België verkoopt bijvoorbeeld *kipstuckjes*, *gehacktballen*, *geroockte speckjes* en *auf wieder schnitzels*. In België zijn bovendien *poulettekes*, *nugettekes* en *saucissekes* verkrijgbaar: combinaties van Franse of Engelse woorden met een Nederlands

verkleinwoord. Ook bij die Belgische vleesvarianten is er dus heel bewust voor andere benamingen gekozen. En op het gebied van vegetarisch en vegan gebeurt er nog veel meer: in september 2021 opende in Amsterdam de eerste *protestsupermarkt* die met het assortiment protesteert tegen meer traditionele supermarkten waar vegan en fairtrade slechts een optie zijn en niet de enige keuzemogelijkheid.

Het jaar waarin de snuifschaamte weer opvlamde

“Wat is er mis met iets meer ‘snuifschaamte’?” vraagt Thijs Niemantsverdriet zich af in *NRC*. *Snuifschaamte* is schaamte die mensen voelen over het feit dat ze cocaïne snuiven, en dan vooral vanwege het verband dat dit drugsgebruik heeft met de georganiseerde misdaad. Een vrij doorzichtig woord dat door de twee s'en welkend klinkt. *Snuifschaamte* is niet nieuw: in 2019 werd het al gebruikt, net als *cokeschaamte* en *slikschaamte*. Sinds de moord op de bekende Nederlandse misdaadverslaggever Peter R. de Vries hoor je *snuifschaamte* weer veel meer. “Lekker woord” vindt Volkskrantcolumnist Frank Heinen, “maar vooralsnog vooral theorie. Veel met cocaïne recreërende mensen schijnen goed in staat te zijn hun afhankelijkheidshobby los te zien van door cocaïne gefinancierd geweld”. Een opvallend woord in het rijtje van nieuwe schaamtewoorden, omdat veel andere schaamtaal net iets alledaagsere, vaak ook wat onschuldigere schaamtens benoemt. Als je veel online winkelt en er steeds busjes bij je af en aan rijden, krijg je last van *bezorgschaamte* (ook wel *bestelgêne* genoemd) en als je *singleschaamte* hebt, schaam je je om vrijgezel te zijn.

De coronatijd bracht al zoveel nieuws en dan ook nog eens allerlei nieuwe schaamtens. Aan het begin van de coronatijd ging je voor-